

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Niemi-Pynttäre, Risto

Title: Clarice Lispector: Oppiaika eli nautintojen kirja

Year: 2018

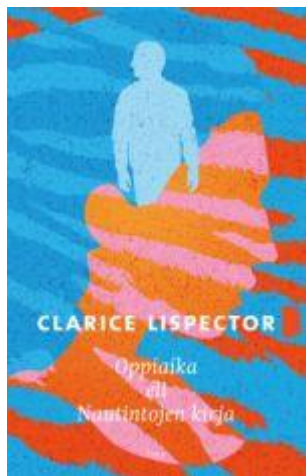
Version:

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäre, R. (2018). Clarice Lispector: Oppiaika eli nautintojen kirja.
Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 11.3.2018.
<http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2581>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Clarice Lispector: Oppiaika eli nautintojen kirja

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (11.3.2018)

Oppiaika eli nautintojen kirja ei vie lukijaa suoraa päätä nautintoihin vaan päinvastaiseen suuntaan, hiljaisuuteen ja odottamiseen. Clarice Lispectorin romaanin minäkertoja, Lóri on nuori brasilialaisnainen, joka tavattuaan Ulisseksen, tekee sopimuksen, että he valmistautuvat suhteeseen hitaasti. Lóri joutuu odottamaan yli vuoden, ja sinä aikana hänen aistinsa heräävät.

Romaanin lähtökohta vaikuttaa saman tapaiselta, kuin hindulaiseen Tantraan kuuluva partnerin kohtaamisen taito. Romaani päättyykin siihen mistä Tantra seksi alkaisi.

Lóri on seksuaalisesti aktiivinen, mutta kykenemätön intiimiyteen. Hän joutuu opettelemaan odottamista ja hiljaista levollisuutta, kunnes toiveet toteutuvat. Jännitettä romaaniin tuo se, että toinenkin mahdollisuus on olemassa: pitkä odotus voi viedä Lórin ja Ulisseksen erilleen.

Tietyllä tapaa näin käykin: he kasvavat erilleen. Mutta kyse on hyvästä, erillisiin maailmoihin avautumisesta, se vain parantaa heidän suhdettaan. Naisen ja miehen tapaamiset harvenevat, mutta mikään ei väljähdä.

Lóri tapaa Ulisesta harvakseltaan, ei useammin kuin kerran viikossa. Vähitellen kohtaamiset harventuvat, ja Lóri kärsii, kunnes löytää vähitellen aistien maailman. Hän oppii, että se varautuneisuus, mikä hänellä on ollut seksisuhteissa, olikin osa laajempaa panssaroitumista maailman edessä.

Se, mikä maailmassa on persoonatonta, on Lórilte loputon ihmetyksen aihe, ja tämän hän kiteyttää omaksi filosofiakseen. Lóri sanoo:

”Jonain päivänä äärimmäisen persoonaton maailma on vastakkain persoonani loputtoman yksilöllisyyden kanssa, mutta me olemme kuitenkin yhtä.” (74)

Tästä Lórin teesistä tulee romaanin ydinlause. Tuo lause toistuu muutamaan kertaan, Ulisses on filosofi, ja hän hämmästelee tuota lausetta. Hän huomaa rakastavansa Lória juuri siksi, että tämä on kokenut juuri tuon mistä puhuu.

Myös lukija voi ymmärtää Lórin erikoiselta vaikuttavia kokemuksia, tämän ydinlauseen kautta.

Niinpä Lórin ensimmäinen vapautumisen ympäristö on meri. Valvottuaan koko yön Lóri hakeutuu aamuvarhaisella meren rannalle ja uskaltautuu uimaan. Sitä hän ei ole tehnyt koskaan aikaisemmin, ja ilman mitään tottumusta, ensimmäisen kerran ihmetyksen keskellä hän tuntee, kuinka valtavan persoonaton meri on ja hän yksilöllinen sen ympäröimänä. Persoonaton maailma on vastakkain hänen persoonansa yksilöllisyyden kanssa.

Olemassa olevan kohtaaminen on ehkä muutenkin Lispectorin romaanitaiteen ytimessä. Erityisesti romaanissa *Passio – ei rakkaus H.G.n mukaan* nainen kohtaa torakan, ja keskeiseksi nousee samantapainen kokemus. Nainen on silmätysten torakan persoonattoman olemisen kanssa, ja tajuaa siinä jotain järjestyttävää. Kummallisen rakkausromaanin koko sisältö on siinä.

Oppiajan erinomaisissa jälkisanoissaan Tarja Härkönen käsittelee näiden kahden romaanin samankaltaisuutta. Hän painottaa *unio mysticaa* – kaiken ykseyden kokemusta – molempien romaanien taustalla. Yhtä tärkeältä vaikuttaa kuitenkin olevan erilaisuuden kokemus. *Passiossa* tuohon kokemukseen käydään kuvotuksen kautta. Torakka aiheuttaa inhon, joka nousee vatsanpohjasta, mutta paljastuukin omaksi asenteellisuudeksi. Yksilöllisyys ei tässä ole muuta kuin opittua kuvotusta.

Oppiajassa löydetään ihminen ja yksilöisyyden nautinnot. Samalla Lóri kasvaa erilleen symbioosimaisen rakkauden odotuksesta – ja silti *uno mystica* on aavistettavissa hänen ja Ulisseksen välillä.

Huolimaton lukija voi saada käsityksen, että Ulisses tekee Lórista oppilaansa ja kouluttaa tästä itselleen nautintoihin kykenevää naista. Ulisses sanoo:

”Voisin ottaa sinut ruumiillani ja sielullani. Mutta odotan vaikka vuosia että sinullakin on ruumis ja sielu jolla rakastaa” (49).

Alussa Ulisses vaikuttaa tantra-kouluttajalta – tai hevoskuiskaajalta – joka antaa toiselle tehtäviä. Heidän harvat tapaamisensa vaikuttavat vastaanotoilta, joiden aikana Lóri tekee selvää edistymistään.

Vähitellen lukija huomaa kuitenkin, että Ulisseksella on omat odotuksensa ja kamppailunsa. Nämä eivät kuulu romaanin maailmaan, Ulisses on vain henkilö, jota Lóri tarvitsee. Tämä tekee tasaveroiseenkin suhteeseen hierarkian: *Nautintojen kirjassa* minä kokee sinän olevan korkeammalla. Ilman tätä tarvetta Lórilla ei olisi ollut mitään syytä odottaa toista niin sietämättömän pitkää aikaa. Ulisses kertoo, että hän ei opeta, lopultakin hän vain odottaa:

”En anna sinulle neuvoja. En anna sinulle neuvoja. Minä yksinkertaisesti -minä- – minä luulen että minä vain odotan. Odotan ehkä että sinä itse neuvot itseäsi” (55).

Tärkeä vaihe Lórin muuttumisessa oli ahdistuskohtaus coctailkutsuilla. Voiman ja itsenäisyyden tunnossa hän päätti mennä kutsuille yksin. Lóri sattui kuitenkin meikkaamaan itsensä liian voimakkaasti, ehkä siksi, että kutsuilla olisi kaksi hänen entistä rakastajaansa. Heti juhliin tullessaan Lóri tajusi, että hän erottuu muista voimakkaan meikkinsä takia. Tunne vahvistui paniikkihäiriön mittasuhteisiin, niin että Lórin oli pyydyttävä tuntematonta naista auttamaan hänet ulos. Lórista tuntui, että hänellä ei kuitenkaan olisi todellista voimaa elää. Myöhemmin hän ymmärsi paniikin johtuneen myös toisista ihmisistä ja siitä mitä he edustivat:

”Hän tunsu sen maailman missä ihmiset etsivät nautintoa epätoivon vimmallalla kykenemättä odottamaan, että ne tulivat heidän luokseen. Ja se oli traagista, ei tarvinnut kuin katsella ihmisiä yökerhon hämärässä: sellaisen nautinnon hakemista joka ei tullut itsestään eikä itsestä ... Nautinnon hakeminen, silloin kun hän oli yrittänyt sitä oli hänelle pilaantunutta vettä: hänen suunsa vääristyi, kun hän maistoi ruostuneen kraanan...” (109)

Lóri hakeutuu siis mieluummin luontoon, tuohon persoonattomaan mutta aistittavaan. Vie aikansa, että hän löytää itsestään rohkeutta ja herkkyyttä kohdata olemassaolo tulkitsematta sitä mitenkään.

”...hän alkoi oppia lähestymään asioita tulkitsematta niitä itsensä kautta. Nyt hän tunsu pystyvänsä näkemään, millaisia asiat ja ihmiset olivat ennen kuin me kaikki annoimme niille sisällön omista inhimillisistä toiveistamme ja tuskistamme käsin.” (36)

Öinen valvominen on Lórillemme hiljaisuuden oppimista, se tuo mukanaan myös vähittäistä avautumista ja rohkenemista maailmalle. Lóri huomaa, että hänen täytyy luopua pienistä peloistaan, koska ne peittävät suurempaa pelkoa. Tuo pelko toimii puolestaan tunteiden ja alkuvaiheessa tuskan salpaajana. ”Hän oli silkkää pelkoaan amputoinut tuskan.” Käytyään nämä vaiheet läpi yövalvomistensa kautta, hän huomaa lopulta voivansa luopua myös turhasta tuskan ylläpidosta.

Ensin Lóri oli päässyt eroon sellaisista huolista ja peloista, joille on konkreettinen syy. Ne hän on hoitanut pois jonkin isomman edestä. Lóri viettää yksin öitään olemassaoloaan kuunnellen. Hän vaalii tuskaa, joka on varautuneisuutta maailmalle avautumisen, ja aistillisen elämän, tiellä.

”Minä olen koko ajan”

Eräs käännekohta tapahtuu, kun Lóri menee uimarannalle Ulisseksen kanssa. Hän hankkii uimapuvun, mutta on silti kauhuissaan siitä, että joutuu olemaan miehen seurassa lähes alasti. Hän on ollut usein miesten kanssa, mutta nyt hän oli löytänyt uudestaan ujoutensa. He katsovat rauhassa toisiaan, ja kun Lóri on viimein rentoutunut Ulisses havahtuu siihen kuinka apposen avoimena Lórin silmät ovat. Tämä katsoo kaikkea silmät avoimellaan, ja äärimmäisen valppaana. Sitten Lóri kääntyy Ulisseksen puoleen ja sanoo: ”minä olen koko ajan”.

Tämä lyhyt lausahdus voisi upota muiden lausahdusten joukkoon, mutta Ulisses kysyy uudestaan ja pyytää hänet toistamaan lauseen: minä olen koko ajan. Seuraavana yönä Lóri ei saa unta, kokemus on väsyttänyt hänet.

”Koska hän ei saanut unta, hän meni keittiöön lämmittämään kahvia. Hän pani siihen liian paljon sokeria ja kahvista tuli kamalaa. Se vei häntä hitusen takaisin arkitodellisuuteen, ja hän sai vähän levätä olemisesta.” (76)

Oppiaikaa on pidetty Lispectorin keveimpänä romaanina

Vaikka *Oppiajassa* on onnellinen loppu, ja se on Lispectorin perinteisin rakkausromaanin, se ei päästä lukijaansa helpolla. Romaani tuo esiin vain Lórin näkökulman, se keskittyy vain hänen sisäiseen maailmaansa. Se keskittyy siihen, että Lóri odottaa öisin valveilla.

Luonnollisesti myös romaanin lukija on odottaja, hän odottaa nautintojen aikaa. Tietyllä tapaa romaanin lukeminen on odottamista, nautinnon siirtämistä ja lupausta. Lukija, päästyään Lórin ja Ulisseksen yhteisten nautintojen kuvaukseen, saa huomata, että tarina keskeytyy onnelliseen loppuun.

Vorlust oli itsensä Freudin antama termi tällaiselle lukemiselle, teksti tarjoaa ennakkonautinnon. *Nautintojen kirja* on romaani alaotsikko, joka tuntuisi viittavan tähän. Mutta siinä, missä jokin Tantra-seksin opaskirja antaa käytännön ohjeita, siinä romaani tarjoaa mahdollisuuden kokea tämä fantasiana oman mielensä näyttämöllä.

Mitä Lórin mielessä liikkuu, kun hän valvoo öisin, millaisia henkisiä kamppailuja hän käy? Näissä jaksoissa naiskirjoituksen klassikkona tunnettu Lispector on suveeneimmillaan. Pelkästään valveilla maaten Lóri kokee suuria muutoksia, jättää edellisen minänsä tottumuksia taakse ja avautuu uudelle. Öisin valvoessaan hän, niin sanotusti, tekee tulemistaan.

Toki *Oppiajasta* löytyy kaikki romaanikerronnan peruselementit, mutta ne on taitavasti vaimennettu. Juoni, tapahtumat, kohtaukset, henkilöahmot, miljöö hahmotetaan niukoin, mutta tarkoin vedoin. Huomio on kuitenkin siinä, kuinka Lóri tulee vähitellen läsnäolevaksi aistittavaan maailmaan.

Yltääkö käänös Lispectorin tasolle?

Tarja Härkönen on onnistunut tuomaan Lispectorin proosaa suomen kielelle. *Tähdien hetki* (1996), *Lähellä villiä sydäntä* (2008), *Passio – rakkaus G.H.n mukaan* (2014). Mutta kuinka saada Lispectorin kaltainen feminismin ja naiskirjoituksen klassikko puhumaan suomea, elämään suomenkielellä?

Oppiajassa Lispector käyttää paljon ilmaisuja, jolle suomalainen proosa tuntuu suorastaan allergiselta. Varsinkin haltioitunut ylärekisteri kadottaa sävyjään ja alkaa kuulostaa ylisanoilta. Esimerkiksi Lórin haltioituminen keväästä nousee niin korkealle, että jalat maassa etenevä suomalainen mieli ei aivan onnistu seuraamaan mukana:

” Voi, miten helpompi onkaan kestää ja ymmärtää tuskaa, kuin tuota kevään lupausta kuulaan raikkaasta iloista. Ja miten kainosti hän sitä odotti...” (121).

Lispector kirjoittaa myös abstraktimmin, kuin mitä suomalaisessa proosassa on opittu. Silloin lähimpänä kielellisenä referenssinä on filosofia ja varsinkin eksistentiaalistien käännökset.

Härkönen on onnistunut tuomaan lukijoille sen, mikä tekee Lispectorista suuren kirjailijan – siitä huolimatta, että abstraktia proosaa ja elämysten ylärekisteriä on erityisen vaikea välittää. Lispectorin naiskirjoitus, ajattelu ja aistillisuus, välittyvät lukijalle erittäin hyvin.

Clarice Lispector: *Oppiaika eli nautintojen kirja* suomentanut ja jälkisanat Tarja Härkönen. Teos 2018.